

PROJEKAT: BALKANSKI POTROŠAČKI MOST

DRUGI MONITORING CENA

IZVEŠTAJ za decembar 2013. godine

Projekat "Balkanski Potrošački Most"

Projekat je sufinansiran od strane EU kroz IPA prekogranični-program Bulgarska – Srbija

SADRŽAJ

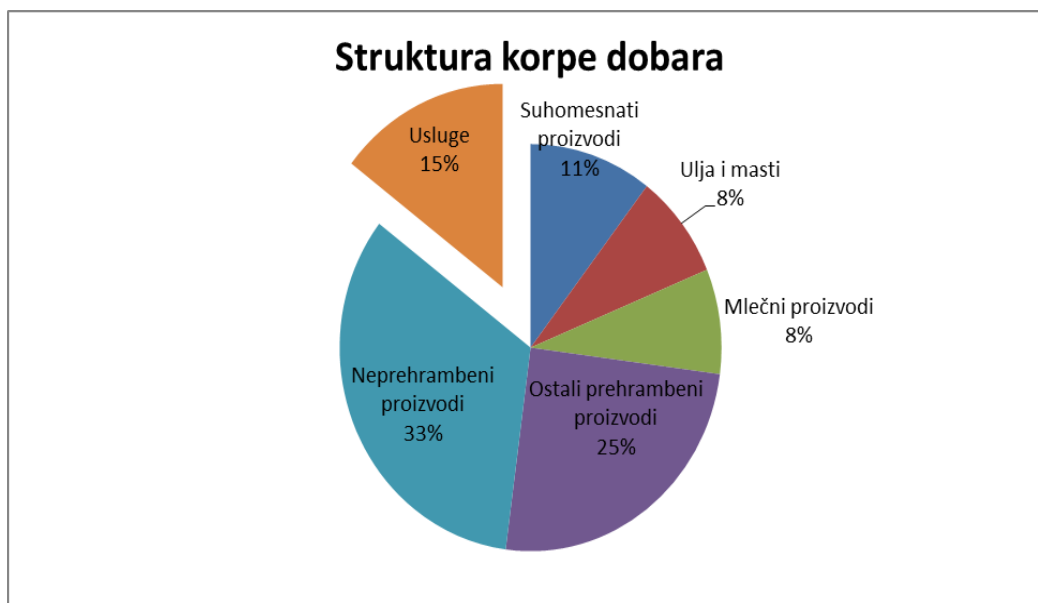
I Predmet i cilj istraživanja.....	3
II Cene proizvoda i usluga.....	5
2.1. Prehrambeni proizvodi – hrana i piće.....	5
2.2. Neprehrambeni proizvodi.....	9
2.3. Usluge.....	11
2.4. Ukupna vrednost korpe dobara.....	14
III Troškovi prevoza i putarine.....	16
IV Kretanje kupovne moći stanovništva u Srbiji i Bugarskoj.....	17
V Ograničenje trgovačke marže kao mera za zaštitu potrošača.....	19
VI Volatilitnost cena hrane (standardne devijacije).....	19
VII Hrana koja sadrži genetski modifikovane organizme.....	21
Zaključak.....	22
Prilozi.....	24

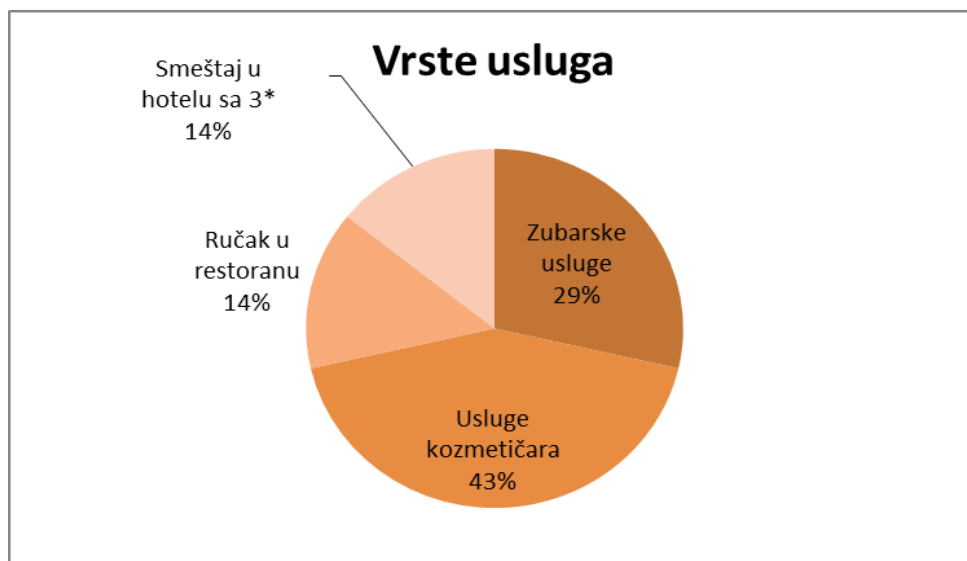
I. PREDMET I CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je informisanje potrošača u Srbiji i Bugarskoj o povoljnostima kupovine određenih dobara u susednoj zemlji. Rezultati do kojih smo došli istraživanjem o cenama određenih dobara, troškovima puta, carinskim propisima, povraćaju poreza na dodatu vrednost i kupovnoj moći stanovništva mogu biti od koristi potrošačima prilikom donošenja odluke o kupovini robe i usluga u susednoj zemlji. Kontinuiranim monitoringom cena u maloprodajnim objektima u Nišu i Sofiji doprineli smo ostvarenju osnovnog prava potrošača-prava na obaveštenost.

U istraživanju se polazi od pretpostavke da su osnovni motivi za kupovinu dobara i usluga u drugoj zemlji povoljnije cene određenih dobara. Manji ukupni izdaci za zadovoljenje potreba potrošača mogu doprineti intenziviranju međuregionalne saradnje Srbije i Bugarske.

Predmet ovog istraživanja su isti ili slični proizvodi dostupni potrošačima u sledećim maloprodajnim objektima: 1) **METRO** u Sofiji i Nišu, 2) **Piccadilly** u Sofiji i **Maxi** u Srbiji i 3) **Lidl** u Sofiji i **DIS** u Nišu. Strukturu korpe proizvoda čini **41 proizvod i 7 usluga** (svrstanih u 4 tipa). Obuhvaćeni proizvodi su sistematizovani po sledećim kategorijama: suhomesnati proizvodi, ulja i masti, mlečni proizvodi, ostali prehrambeni proizvodi i neprehrambeni artikli. Istraživanjem su obuhvaćene cene uporedivih usluga koje se dobijaju kod sličnih pružalaca u Nišu i Sofiji. Upoređivali smo sledeće vrste usluga: zubarske usluge, usluge kozmetičara, hotelijarske usluge i restoranske usluge.

Izveštaj je sastavljen na osnovu terenskog istraživanja i korišćenjem zvaničnih statističkih podataka u Srbiji i Bugarskoj. Monitoring cena je obavljen **13. decembra 2013. godine** istovremeno u Sofiji i Nišu direktnim popisivanjem cena u navedenim maloprodajnim objektima i korišćenjem podataka sa interneta.

Koordiniranom razmenom informacija dali smo uporednu analizu kupovne moći stanovništva Srbije (Niša) i Bugarske (Sofije). Istraživanjem je učinjen pokušaj da se sagledaju prednosti kupovine istih ili uporedivih proizvoda i usluga u prigraničnim područjima Srbije i Bugarske. Niži troškovi kupovine su jedan od osnovnih uzroka povećanja mobilnosti ljudi, protoka robe i pospešivanja privredne i kulturne saradnje pograničnih područja Srbije i Bugarske.

Radi uporedivosti podataka, cene dobara u srpskim dinarima i bugarskim levima su preračunate u evre po zvaničnim kursevima Narodnih banaka na dan 13.12.2013. godine.

- Kurs dinara: **1 evro = 114.88 RSD**
- Kurs bugarskog leva: **1 evro = 1.95583 BGN**

II. CENE PROIZVODA I USLUGA

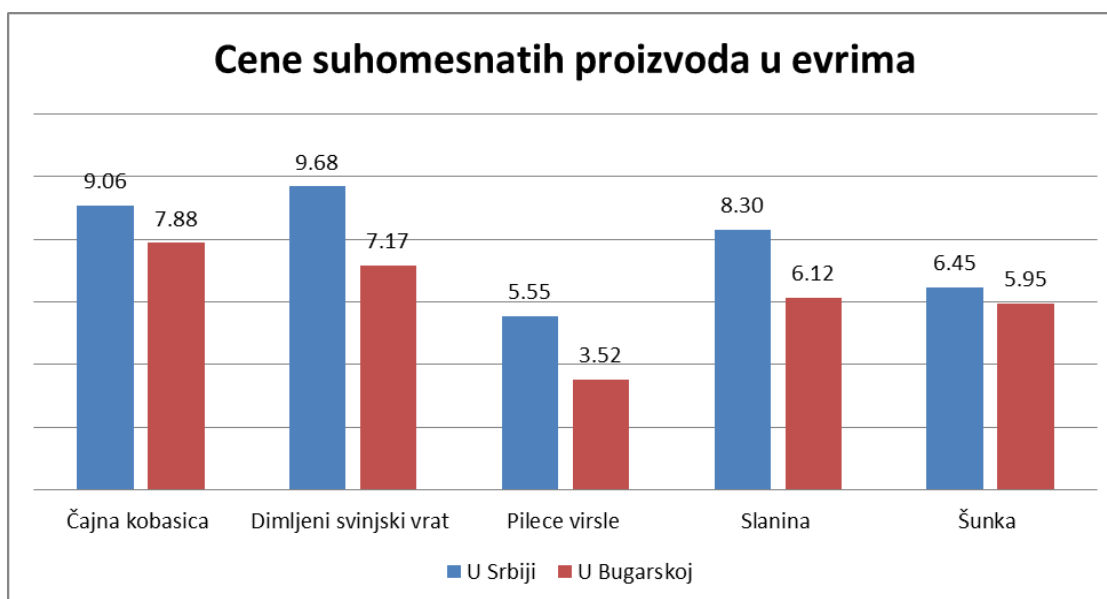
Za izradu tabela i grafikona koristili smo prosečne cene istih ili sličnih proizvoda i usluga u Nišu i u Sofiji do kojih smo došli terenskim monitoringom cena. Prosečne cene proizvoda smo dobili na osnovu podataka iz tri maloprodajnih objekata.

2.1. PREHRAMBENI PROIZVODI – HRANA I PIĆE

Podaci prikazani u Tabeli 1. pokazuju da su izdaci za nabavku korpe suhomesnatih proizvoda u Sofiji manji u proseku za 8.4 evra (ili 965 din).

Tabela 1. Cene suhomesnatih proizvoda u Srbiji i Bugarskoj u decembru 2013

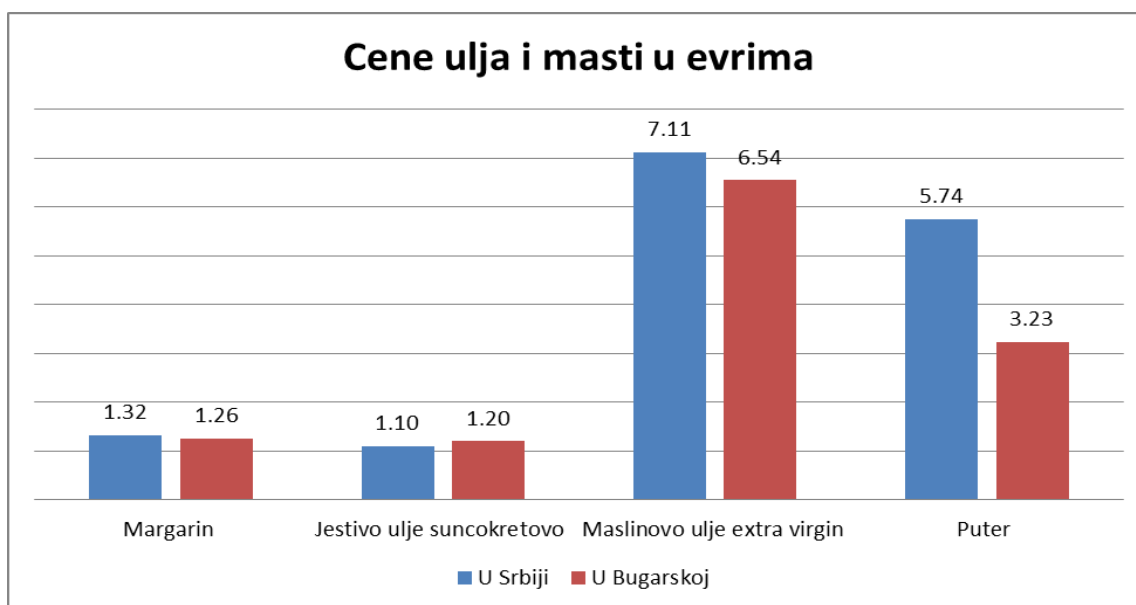
Suhomesnati proizvodi	Količina	Srbija (cene u eur.)	Bugarska (cene u eur.)
Čajna kobasica	1kg	9.06	7.88
Dimljeni svinjski vrat	1kg	9.68	7.17
Pileće viršle	1kg	5.55	3.52
Slanina	1kg	8.30	6.12
Šunka	1kg	6.45	5.95
Ukupno:		39.04	30.64

Izdaci za kupovinu određenih proizvoda obuhvaćenih kategorijom ulja i masti biće manji u Sofiji nego u Nišu za 3.03 evra (ili oko 350 din).

Tabela 2. Cene ulja i masti u Srbiji i Bugarskoj u decembru 2013

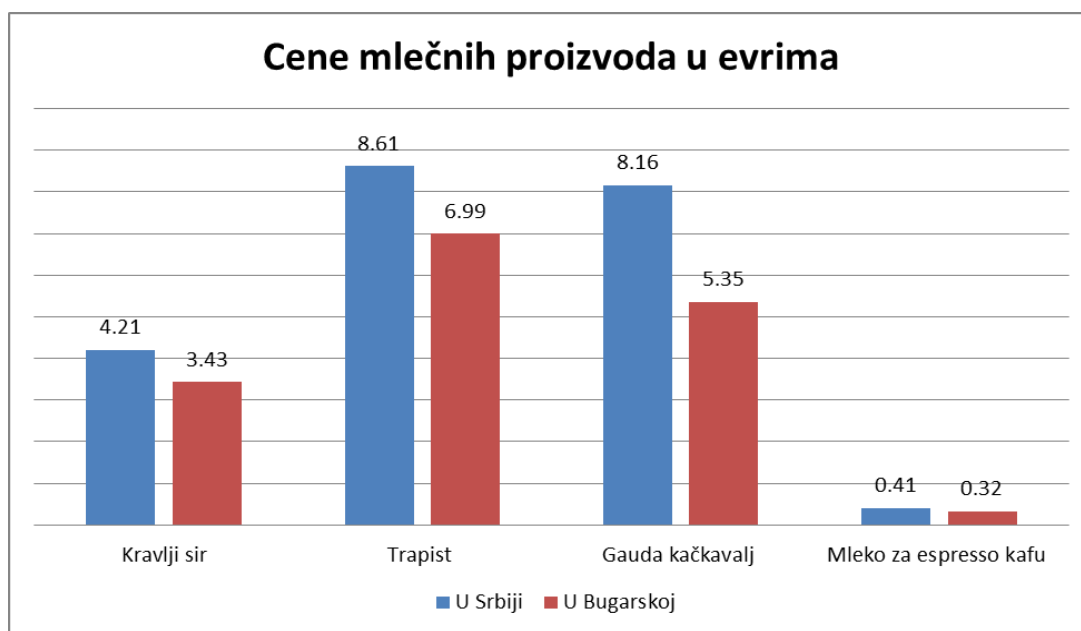
Ulja i masti	Količina	Srbija (cene u eur.)	Bugarska (cene u eur.)
Margarin	0,5 kg	1.32	1.26
Jestivo ulje suncokretovo	1 l	1.10	1.20
Maslinovo ulje maslinovo extra virgin	1 l	7.11	6.54
Puter	0,5 kg	5.74	3.33
Ukupno:		15.27	12.24

U Sofiji se takođe povoljnije mogu kupiti i mlečni proizvodi pri čemu je razlika u ceni uporedivih mlečnih proizvoda obuvaćenih analizom 5.31 evra tj. oko 610 din.

Tabela 3. Cene mlečnih proizvoda u Srbiji i Bugarskoj u decembru 2013

Mlečni proizvodi	Količina	Srbija (cene u eur.)	Bugarska (cene u eur.)
Kravlji sir	1 kg	4.21	3.43
Trapist	1 kg	8.61	6.99
Gauda kačkavalj	1 kg	8.16	5.35
Mleko za espresso kafu	75 g	0.41	0.32
Ukupno:		21.39	16.08

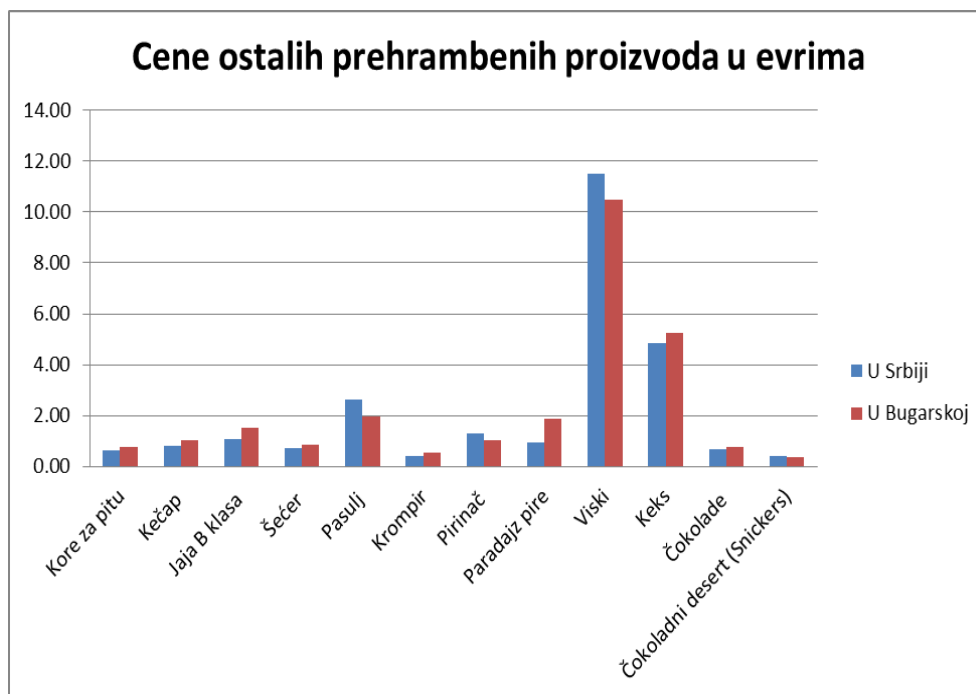

Najveća razlika u cenama postoji kod suhomesnatih proizvoda (slanina) i mlečnih proizvoda (gauda kačkavalj).

Na osnovu podataka datih u Tabeli 4. može se videti da je proizvode iz kategorije ostali prehrambeni artikli isplatljivlje kupiti u Srbiji. Međutim, ušteda koja se ostvaruje je mala i iznosi 62 din ili 0.54 evra.

Tabela 4. Cene ostalih prehrambenih proizvoda u Srbiji i Bugarskoj

Ostali prehrambeni proizvodi	Količina	Srbija (cene u eur.)	Bugarska (cene u eur.)
Kore za pitu	1 kom	0.65	0.76
Kečap	0,5 l	0.79	1.05
Jaja B klasa	10 kom	1.10	1.53
Šećer	1 kg	0.71	0.85
Pasulj	1 kg	2.62	1.97
Krompir	1 kg	0.40	0.54
Pirinač	1 kg	1.30	1.02
Paradajz pire	1 kg	0.92	1.87
Viski	0,7 l	11.49	10.47
Keks	1 kg	4.83	5.25
Čokolade	80 g	0.67	0.78
Čokoladni desert	1 kom	0.42	0.39
Ukupno:		25.92	26.46

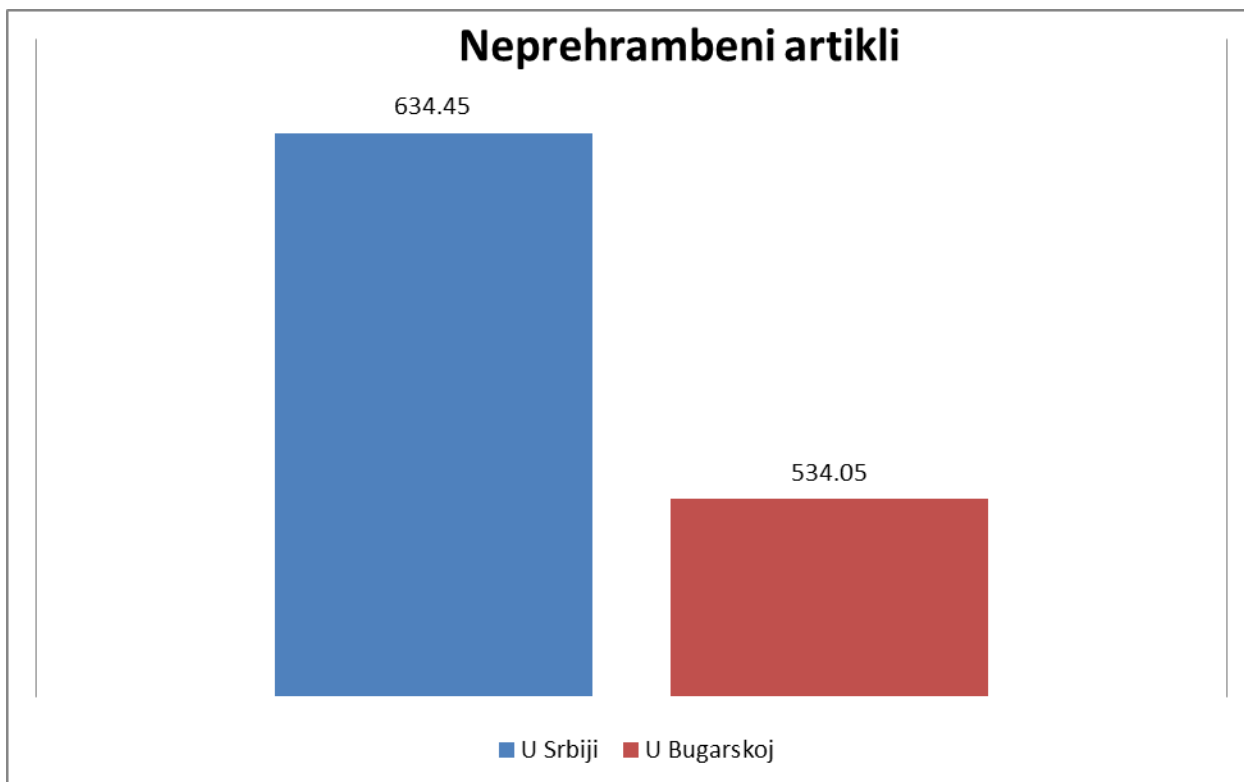
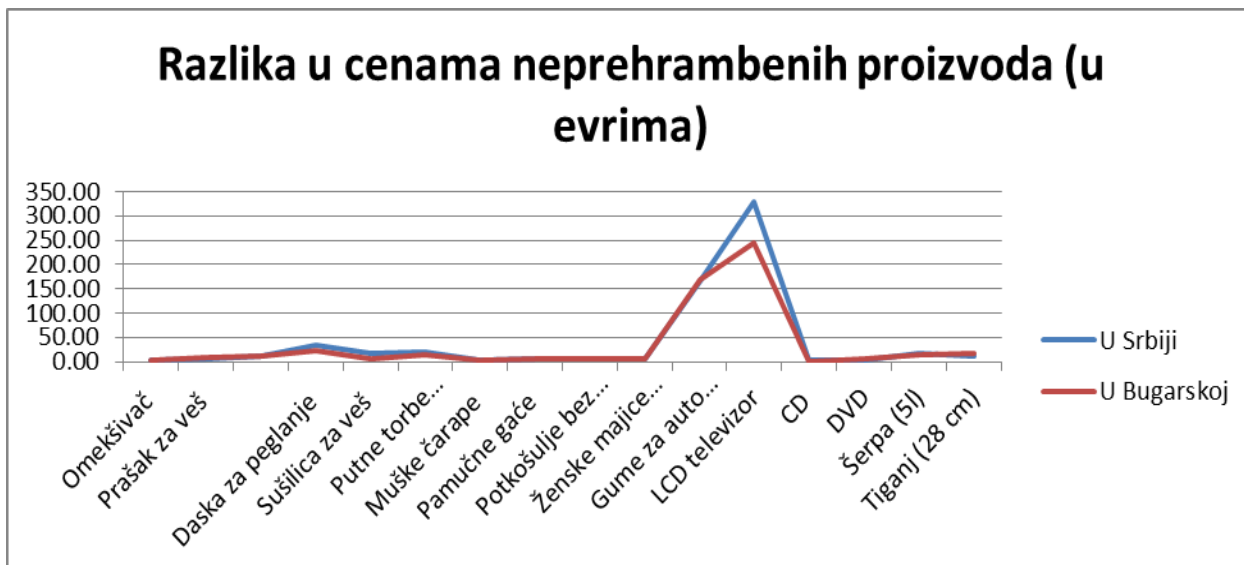

2.2. NEPREHRAMBENI PROIZVODI

Rezultati do kojih smo došli istraživanjem pokazuju da je najveća razlika u izdacima potrebnim za nabavku proizvoda uočena kod neprehrambenih artikala. Ukoliko se odluče za kupovinu obuhvaćenih neprehrambenih artikala u Sofiji, potrošači mogu ostvariti uštedu od 100.04 evra ili 11534 din (ili procentualno 18.8%).

Tabela 5. Cene neprehrambenih proizvoda u Srbiji i Bugarskoj

Neprehrambeni artikli	Količina	Srbija (cene u eur.)	Bugarska (cene u eur.)
Omekšivač	1 l	2.13	2.81
Prašak za veš	3 kg	5.57	7.55
Tablete za mašinu za pranje posuđa	1 kg	10.38	11.12
Daska za peglanje	1 kom	33.53	21.47
Sušilica za veš	1 kom	16.82	6.64
Putne torbe (kofer mali) (53x37x20cm)	1 kom	19.85	13.29
Muške čarape	1 kom	1.74	1.83
Pamučne gaće	1 kom	5.54	5.11
Potkošulje bez rukava (Muška body majica)	1 kom	5.05	6.13
Ženske majice kratkih rukava (pamuk i elastin)	1 kom	5.75	5.62
Gume za auto *(SP 175/65 R14 wintera)	4 kom	164.60	169.32
LCD televizor	1 kom	330.08	244.81
CD	10 kom	2.09	1.35
DVD	10 kom	3.13	5.83
Šerpa	1 kom	16.71	15.33
Tiganj	1 kom	11.49	15.84
Ukupno:		634.45	534.05

U kategoriji neprehrambeni artikli najveća razlika u cenama uočena je kod tehničke robe koju je povoljnije kupiti u Sofiji. Međutim, treba istaći da nisu svi neprehrambeni proizvodi jeftiniji u Sofiji. Tako, na primer, potrošač može ostariti uštedu (4.72 evra ili oko 540 din) ukoliko se odluči da kupovinu guma za automobile obavi u Srbiji.

Tabela 6. Uporedna analiza vrednosti proizvoda po kategorijama u Srbiji i Bugarskoj u periodu: septembar 2013 - decembar 2013. godine

Kategorije proizvoda	Ukupna vrednost u evrima				Razlika (u %)	
	Septembar 2013.		Decembar 2013.		Srbija	Bugarska
	Srbija	Bugarska	Srbija	Bugarska		
Suhomesnati proizvodi	46.68	28.77	39.04	30.64	-16.37	6.49
Ulja i masti	14.03	11.76	15.27	12.24	8.84	4.08
Mlečni proizvodi	24.51	20.91	21.39	16.08	-12.73	-23.09
Ostali prehrambeni proizvodi	26.41	25.27	25.92	26.46	-1.85	4.71
Neprehrambeni proizvodi	710.20	592.19	634.45	534.05	-10.67	-9.81

Uporedna analiza vrednosti proizvoda po kategorijama u Srbiji pokazala je da su slična kretanja u Srbiji i Bugarskoj zabeležena su kod neprehrambenih proizvoda (pad cena u decembru u odnosu na septembar 2013.), mlečnih proizvoda (pad cena u decembru u odnosu na septembar 2013.) i ulja i masti (došlo je do rasta cena i u Srbiji i u Bugarskoj). Kada posmatramo suhomesnate proizvoda može se izvući zaključak da je u Srbiji u decembru za njihovu kupovinu bilo potrebno izdvojiti manje novca u decembru nego u septembru, dok je u Bugarskoj bilo potrebno izdvojiti više novca u decembru. Isto važi i za ostale neprehrambene proizvode.

2.3. USLUGE

Komparativna analiza cena uporedivih usluga koje se dobijaju kod sličnih pružalaca u Nišu i Sofiji. pokazala je da je korišćenje istih povoljnije u Srbiji. Podaci do kojih smo došli istraživanjem pokazuju da je razlika u potrebnim izdacima za korišćenje obuhvaćenih usluga 24.41 evra (ili 2805 din ili 22.7%). Tako su, na primer, identične usluge zubara jeftinije u Srbiji od dva do tri puta u odnosu na iste u Bugarskoj. Razlika u ceni kod uporedivih kozmetičarskih usluga u Bugarskoj i Srbiji je nešto manja, ali značajna.

Tabela 7. Cene određenih usluga u Srbiji i Bugarskoj

Usluge	Srbija (cene u eur.)	Bugarska (cene u eur.)
Vađenje zuba	13.06	23.01
Plombiranje zuba	13.06	20.45
Solarijum (15 min.)	3.92	4.60
Nadogradnja noktiju	9.58	17.90
Masaža lica i tela	15.67	23.52
Ručak u restoranima (šopska salata, 1 lozova rakija, 10 čevapa, 1l vode)	7.22	6.65
Smeštaj u hotelu sa 3 zvezdice (nocenje + doručak)	45	35.79
Ukupno:	107.5	131.91

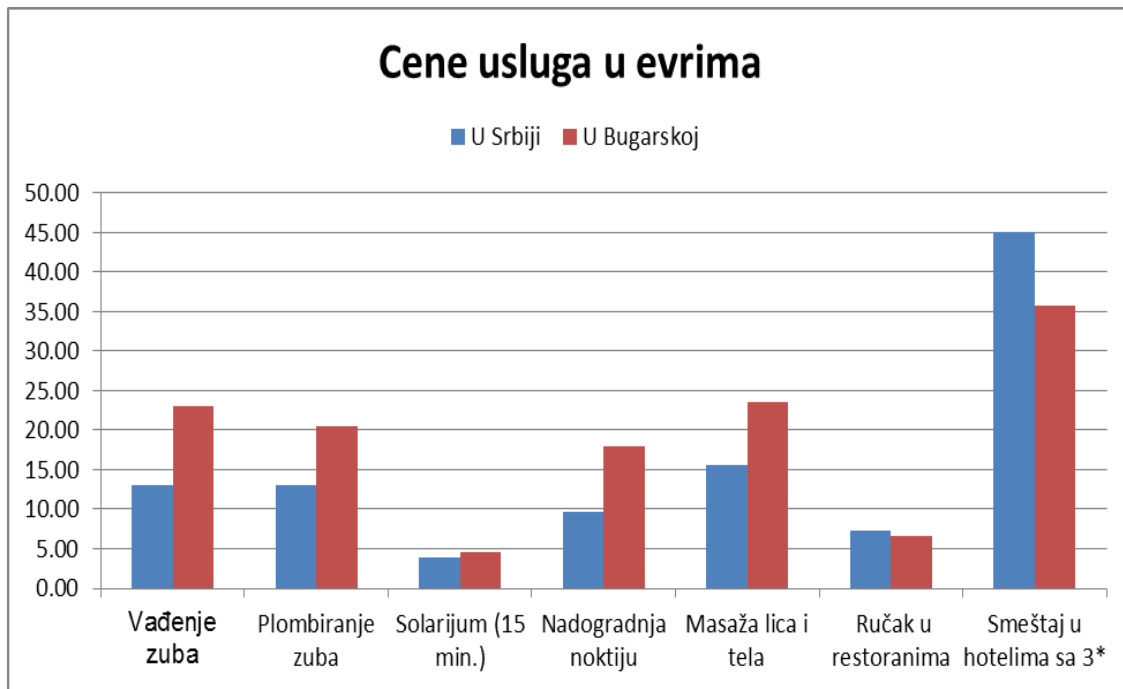
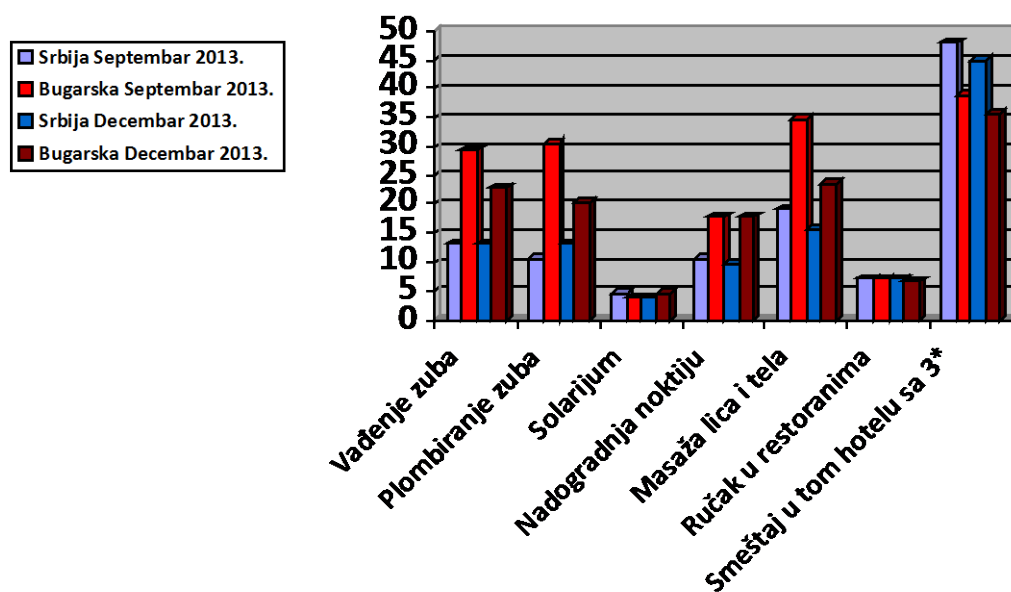

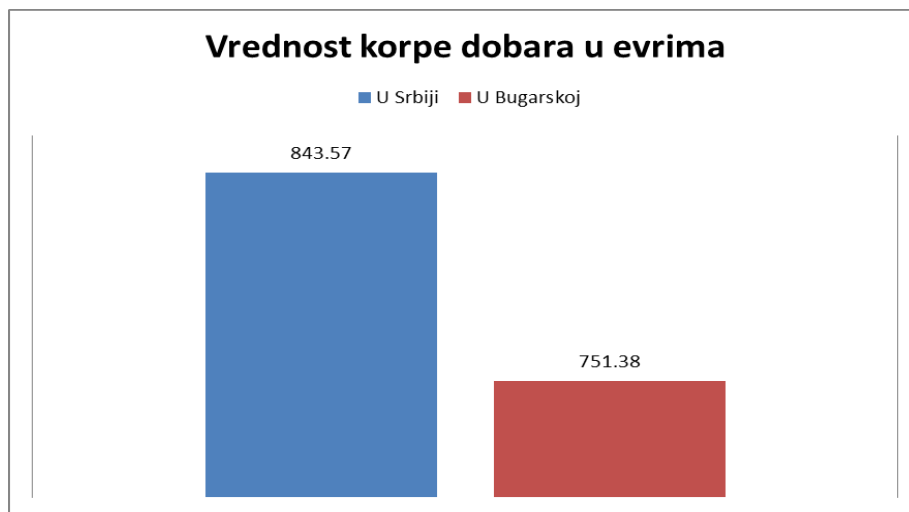
Tabela 8. Uporedna analiza cene usluga u Srbiji i Bugarskoj u periodu: septembar 2013 - decembar 2013. godine

Usluge	Srbija (cene u eur.)		Bugarska (cene u eur.)		Razlika (u %)	
	Septembar	Decembar	Septembar	Decembar	Srbija	Bugarska
Vađenje zuba	13.12	13.06	29,40	23.01	-1	-21.73
Plombiranje zuba	10.50	13.06	30,68	20.45	-24.4	-33.34
Solarijum (15 min.)	4.59	3.92	3,76	4.60	-14.59	22.34
Nadogradnja noktiju	10.50	9.58	17,90	17.90	-8.76	0
Masaža lica i tela	19.24	15.67	34,77	23.52	-18.55	-32.35
Ručak u restoranima (šopska salata, 1 lozova rakija, 10 čevapa, 1l vode)	7.17	7.22	7,16	6.65	0.68	-7.12
Smeštaj u hotelu sa 3 zvezdice (nocenje + doručak)	48.11	45	38,86	35.79	-6.46	-7.9
Ukupno:	113.22	107.5	162.51	131.91		

Grafikon 10. Uporedna analiza cene usluga u Srbiji i Bugarskoj u periodu: septembar 2013 - decembar 2013. godine

2.4. UKUPNA VREDNOST KORPE DOBARA

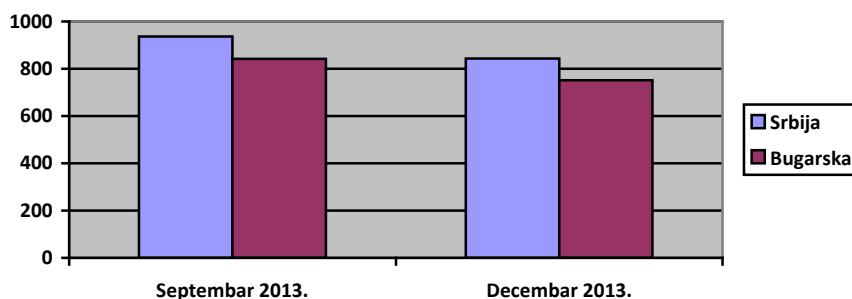
Ukupna vrednost korpe za nabavku željenih proizvoda i usluga u Srbiji (bez transportnih troškova, troškova carine, troškova smeštaja i telekomunikacije) iznosi **843.57 evra**, dok je vrednost posmatrane korpe u Bugarskoj manja za 10.93% (92.19 evra) i iznosi **751.38 evra**.

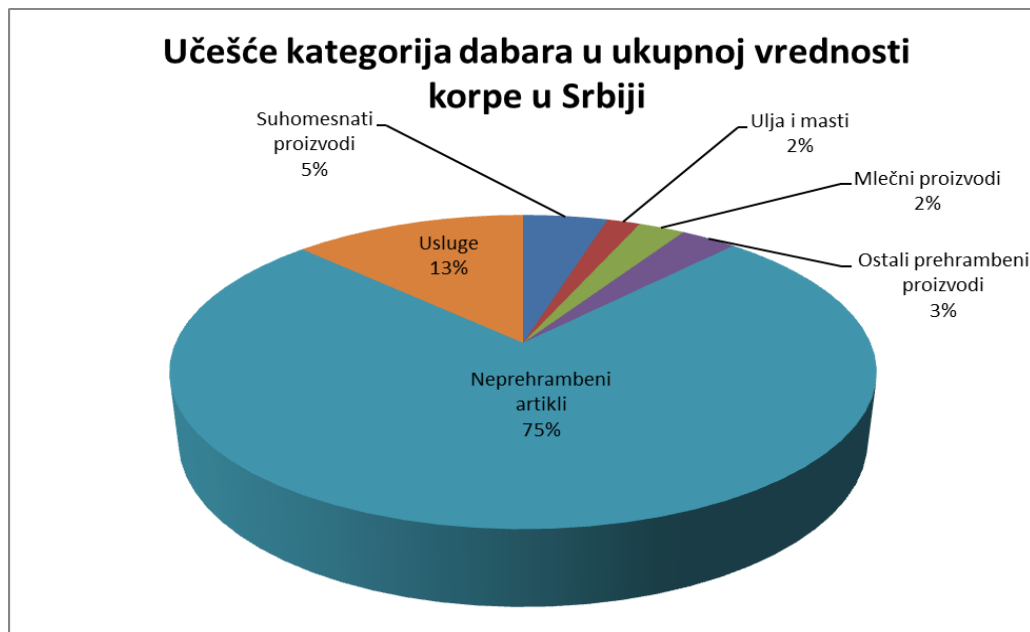

Kada se ukupnoj vrednosti korpe za nabavku željenih dobara u Nišu (Srbiji) i Sofiji (Bugarskoj) dodaju troškovi prevoza (koji u Srbiji iznose 37.95 evra, a u Bugarskoj 39.93 evra), troškovi carina i oduzme povraćaj PDV-a u % na vrednost iz overenog obrasca, dobija se iznos ukupnih troškova (izdataka) za nabavku dobara koji su najčešći predmet uvoza i prekogranične razmene.

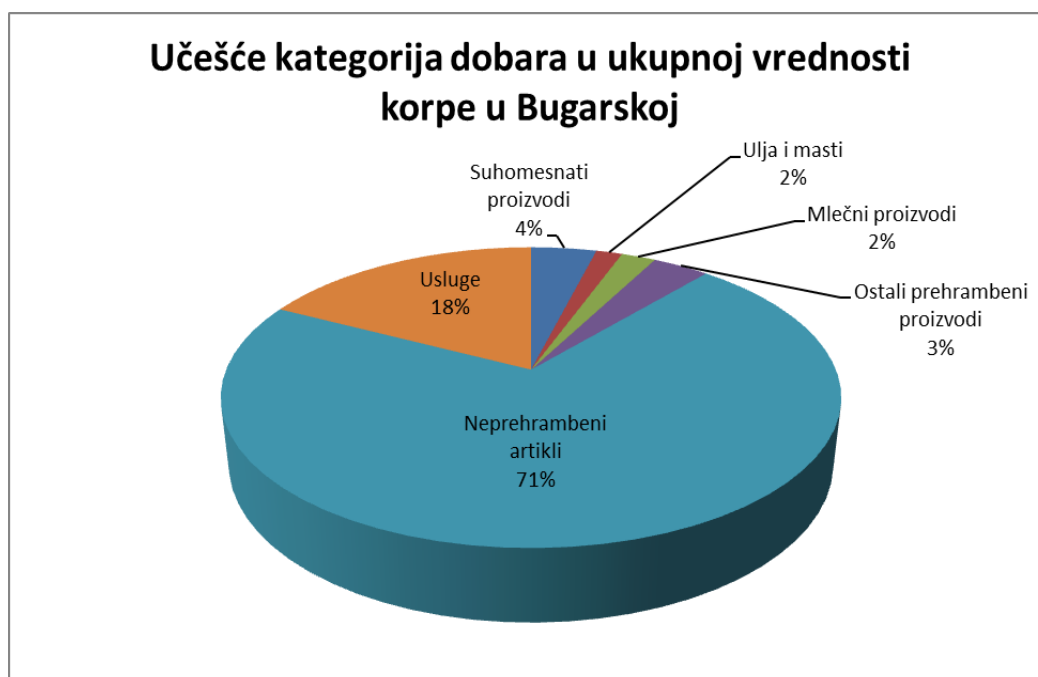
Tabela 9. Pregled ukupne vrednosti korpe proizvoda (bez transportnih troškova i troškova carine) u periodu: septembar 2013 - decembar 2013. godine u Srbiji i Bugarskoj

Godina-mesec	Ukupna vrednost korpe proizvoda u evrima		Razlika (u %) (1-2)
	Srbija (1)	Bugarska (2)	
2013.			
Septembar	936.82	842.56	94.26 (10%)
Decembar	843.57	751.38	92.19 (10.93%)
Razlika (sep-okt)	93.25	91.18	

Podaci do kojih smo došli istraživanjem pokazuju da je najveće učešće neprehrambenih artikala u ukupnoj vrednosti korpe (75% u Srbiji; 71% u Bugarskoj). Zatim slede usluge (13% u Srbiji; 18% u Bugarskoj), pa suhomesnati proizvodi (5% u Srbiji; 4% u Bugarskoj). Vrednost ulja i masti čini 2% vrednosti korpe.

III. TROŠKOVI PREVOZA I PUTARINE

Jedan od faktora koji utiču na odluku potrošača o mestu kupovine jesu i troškovi prevoza i putarine. Da bi se potrošači odlučili na kupovinu određenih dobara u Nišu ili u Sofiji ukupnoj vrednosti korpe dobara treba dodati i troškove prevoza i putarine koji prate tu kupovinu. Na taj način se može stvoriti jasnija slika o razlozima zbog kojih se stanovništvo istočne Srbije i zapadne Bugarske odlučuje na kupovinu u susednoj zemlji.

Ukoliko potrošači putuju automobilom, očekuju ih troškovi puta na relaciji Niš-Sofija-Niš (ili Sofija-Niš-Sofija) koja iznosi 320 km u oba smera. Cena litra goriva u Srbiji je po kategorijama: a) benzin 150,40 dinara, b) dizel 151,40 dinara, c) TNG 85,9 dinara.

U Bugarskoj cena litra benzina je 2.58 leva, dizela 2.66 leva, a TNG 1.4 leva. Građani Srbije u Bugarskoj plaćaju putarinu u iznosu 10 leva (5.11 evra). Vinjeta se kupuje na granici. Građani Bugarske ne plaćaju putarinu za put do Niša.

Prilikom drugog terenskog istraživanja za izračunavanje troškova puta korišćen je prevoz putničkim vozilom koje troši 8l dizel goriva na 100 km. Transportni troškovi za građane Srbije su iznosili 4359,41 RSD (37.95 evra), što obuhvata 25 litara goriva i vinjetu. Za potrošače iz Bugarske troškovi puta na relaciji Sofija-Niš-Sofija iznose 78.10 leva (39.93 evra).

Cena autobuske karte na relaciji Niš-Sofija je 1350 dinara (11,75 evra), a iz Sofije do Niša 25 leva (12.78 evra).

Tabela 10. Uporedna analiza cene prevoza između Niša i Sofije u periodu: septembar 2013 - decembar 2013. godine

Mesec i godina	Iz Srbije u Bugarsku (cena u eur.)		Iz Bugarske u Srbiju (cen u eur.)	
	Septembar 2013	Decembar 2013	Septembar 2013	Decembar 2013
Benzin 95 oktana, 1l	1,30 (148,90 din)	1,31 (150,40din)	1,40	1.32
Euro dizel, 1l	1,32 (150,90 din)	1.32 (151,40din)	1,33	1.36
TNG, 1l	0,73 (83,9 din)	0,75 (85,9din)	0,7	0.71
Putarina u Bugarskoj, vinjeta, vaznost 1 nedelja	-	-	5	5.11
Prevoz automobilom, disel, 320km + putarina (vinjeta) za 1 nedelju	37,81 (4323 din)	37,95 (4359,41din)	33,0	39.93
Prevoz autobusom, jedan smer Niš-Sofija (Sofija-Niš)	11,81 (1350din)	11,75 (1350din)	12,3	12.78

Na osnovu podataka prikazanih u tabeli 7. može se videti da je u periodu od septembra do decembra došlo do neznatnog porasta cene naftnih derivata i u Srbiji i u Bugarskoj što u konačnom poskupljuje kupovinu dobara u susednoj zemlji. Cene prevoza autobusom ostale su neporomenjene.

IV. KRETANJE KUPOVNE MOĆI STANOVNIŠTVA U SRBIJI I BUGARSKOJ

Kupovna moć stanovništva je merena koeficijentom koji je dobijen kao količnik prosečne mesečne zarade i vrednosti posmatrane korpe dobara u Srbiji i Bugarskoj.

Prema poslednje dostupnim zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku prosečna zarada bez poreza i doprinosa isplaćena u oktobru u Republici Srbiji iznosila je 43615 din. (380 evra). **To praktično znači da su za pokriće posmatrane korpe dobara u decembru 2013. godine bile potrebne 2.22 prosečne zarade na republičkom nivou u Srbiji.** Prosečna penzija za analizirani period je iznosila 25439 din. (221.44 evra), što znači da su **za kupovinu analizirane korpe dobara potrebne 3.8 prosečne penzije u Srbiji.**

Prema zvaničnim podacima Nacionalnog statističkog instituta i Nacionalnog instituta za socijalnu zaštitu Bugarske, prosečna zarada u Bugarskoj za posmatrani period iznosila je 801 lev (409.54 evra) **To znači da je u decembru 2013. godine bila potrebna 1.83 prosečna plata za kupovinu obuhvaćene korpe proizvoda i usluga u Bugarskoj.** Prosečna penzija za analizirani period je iznosila 297.97 leva (152.31 evra) što znači da su **za kupovinu proizvoda i usluga iz korpe proizvoda u Bugarskoj potrebne 4.93 prosečne penzije.**

Kupovna moć stanovništva merena odnosom prosečne neto zarade i vrednosti korpe dobara u decembru je veća u odnosu na septembar, zahvaljujući, pre svega, smanjenju vrednosti posmatrane korpe dobara. Tačnije, vrednost posmatrane korpe za mesec septembar 2013. godine iznosila je 936.82 evra u Srbiji (odnosno 842.56 evra u Bugarskoj) i bila je veća za 93.25 evra u Srbiji (91.18 evra u Bugarskoj) u odnosu na vrednost korpe iz decembra meseca 2013. godine.

U poređenju sa podacima iz septembra, može se reći da je došlo do povećanja kupovne moći stanovnika Srbije i Bugarske. Naime, na povećanje kretanja kupovne moći presudno je uticala manja vrednost posmatrane korpe dobara, s obzirom da su prosečna plata i penzija i u Srbiji i u Bugarskoj ostale približno na istom nivou.

Na osnovu zvaničnih podataka u Srbiji i Bugarskoj može se uočiti veća kupovna moć penzionera u Srbiji u poređenju sa penzionerima u Bugarskoj. Dok je sa druge strane, uočena veća kupovna moć radno aktivnog stanovništva Bugarske u poređenju sa radno aktivnim stanovništvom u Srbiji.

Tabela 11. Pregled kretanja kupovne moći stanovništva u Srbiji i u Bugarskoj u periodu septembar 2013. – decembar 2013. godine

Godina- mesec	Prosečna mesečna zarada po zaposlenom (bez poreza i doprinosa)		Vrednost korpe dobara u evrima (3)		Odnos korpe dobara i mesečne zarade	
	Srbija (1)	Bugarska (2)	Srbija	Bugarska	Srbija (3:1)	Bugarska (3:2)
2013.						
Septembar	42866 RSD (375 evra)	799 BGN (408.5 evra)	936.82	842.56	2.50	2.06
Decembar	43615 RSD (380 evra)	801 BGN (409.54 evra)	843.57	751.38	2.22	1.83

Godina- mesec	Prosečna penzija		Vrednost korpe dobara u evrima (3)		Odnos korpe dobara i penzije	
	Srbija (1)	Bugarska (2)	Srbija	Bugarska	Srbija (3:1)	Bugarska (3:2)
2013.						
Septembar (podaci za avgust)	24025 RSD (210 evra)	298 BGN (152 evra)	936.82	842.56	4.46	5.54
Decembar (podaci za septembar)	25439 (221.44 evra)	297.97 BGN (152.31 evra)	843.57	751.38	3.80	4.93

V. OGRANIČENJE TRGOVAČKE TARŽE KAO MERA ZA ZAŠTITU POTROŠAČA

U cilju zaštite potrošača kreatori ekonomske politike donose određene mere radi sprečavanja nekontrolisanog rasta cena. U vezi sa tim treba istaći da od 1. januara 2014. godine prestaje da važi Uredba o ograničenju trgovačke marže na 10% za osnovne životne namernice koju je Vlada Republike Srbije donela krajem decembra 2011. godine. To praktično znači da će se cene osnovnih životnih namernica formirati slobodno na tržištu.

Podsećanja radi, Uredbom su obuhvaćeni sledeći proizvodi: pšenično brašno tip 400 i 500, jestivo suncokretovo ulje, termički obrađeno kravlje mleko (pasterizovano i sterilizovano), jogurt, beli kristalni šećer, svinjsko meso, goveđe meso, kokošije meso i slatkovodna riba.

VI. VOLATILNOST CENE HRANE (STANDARDNE DEVIJACIJE)

Ciklusi inflacije u najvećoj meri vođeni su oscilacijama cena hrane. Okončanje šestogodišnjeg procesa sniženja carinskih stopa na uvoz hrane u Srbiju iz Evropske unije početkom 2014. godine trebalo bi da doprinese smanjenju oscilacija cena ovih proizvoda.

Tabela 12. Volatilnost cene hrane

Zemlja	Cene hrane		Relativne cene hrane*	
	Nivo	Marg.stope	Nivo	Marg.stope
Srbija	15.7	12.3	5.3	8.1
Bugarska	10.3	10.7	4.0	5.6
Mađarska	9.3	5.5	3.5	4.5
Makedonija	7.6	9.0	3.6	4.7
Rumunija	6.9	4.5	2.2	3.0
Slovenija	6.2	5.7	2.6	3.4
Hrvatska	6.0	5.9	2.4	3.6
EU 27	4.0	3.3	1.6	2.1

*Odnos cena hrane i opšteg nivoa cena

Izvor: Prema podacima Narodne banke Srbije, decembar 2013.

Zakonom o Narodnoj banci Srbije (NBS) definisan je osnovni cilj NBS, a to je postizanje i održavanje stabilnosti cena. Od 2009. godine, NBS je u režimu ciljane inflacije (*inflation targeting*), pri čemu je cilj za međugodišnju inflaciju od decembra 2012. određen na nivou od $4 \pm 1,5\%$. NBS inflaciju projektuje na osnovu indeksa potrošačkih cena (IPC).

Komponente indeksa potrošačkih cena su:

- a. Cene neprehrambenih (tržišnih) proizvoda (40,1% IPC-a)
- b. Cene hrane (bez voća i povrća) (26,7%)
- c. Cene voća i povrća (7,8%)
- d. Cene naftnih derivata (5,0%)
- e. Regulisane cene (20,4%)

$$\text{IPC} = 0,401 \cdot \text{ne-hrana} + 0,267 \cdot \text{hrana} + 0,078 \cdot \text{voće i povrće} + 0,05 \cdot \text{naftni derivati} + 0,204 \cdot \text{regulisani proizvodi}$$

Faktori koji utiču na neprehrambene tržišne cene:

- a. Inercija (prethodna inflacija)
- b. Inflaciona očekivanja
- c. Devizni kurs (uvozna inflacija)
- d. Uvozni troškovi (jaz realnog deviznog kursa)
- e. Tražnja (proizvodni jaz)

$$\text{ne-hrana} = 0,5 \cdot \text{ne-hrana-1} + 0,35 \cdot \text{inf oček} + 0,15 \cdot \text{uvozna inf} + 0,3 \cdot \text{jaz real kurs-1} + 0,3 \cdot \text{proiz jaz-1} + \text{šok}$$

Faktori koji utiču na cene hrane:

- a. Inercija (prethodna inflacija)
- b. Inflaciona očekivanja
- c. Devizni kurs (uvozna inflacija)
- d. Uvozni troškovi (jaz realnog deviznog kursa)
- e. Tražnja (proizvodni jaz)
- f. Troškovi sirovina (jaz RMTP)

$$\text{hrana} = 0,3 \cdot \text{hrana-1} + 0,53 \cdot \text{inf oček} + 0,17 \cdot \text{uvozna inf} + 0,3 \cdot \text{jaz real kursa-1} + 0,3 \cdot \text{proiz jaz-1} + 0,3 \cdot \text{jaz RMTP} + \text{šok}$$

VII. HRANA KOJA SADRŽI GENETSKI MODIFIKOVANE ORGANIZME

U svetu je 2010. godine genetski modifikovanim biljkama bilo zasejano 150 miliona hektara zemlje, dok je 2013. godine bilo 20 miliona hektara više. Genetički modifikovan organizam je organizam - biljni ili životinjski - na kome su pri uzgoju metodom genetskog inženjeringa uneti geni nekog drugog organizma. Zakon o genetski modifikovanim organizmima Republike Srbije GMO definiše kao: „organizam, osim ljudskog, čija je genetička osnova promenjena upotrebom tehnologije rekombinantne DNK”. (*Sl. glasnik RS, br. 101/2005*). Najčešće genetički modifikovani organizmi su: kukuruz, soja, uljana repa, krompir, pamuk i paradajz.

U Evropi je dugo postojao otpor prema genetski modifikovanim proizvodima, dobijenim od transgenih organizama, koji imaju udeo genoma druge vrste uneto tehnikom genetičkog inženjeringa. Evropa još uvek ne dozvoljava gajenje genetski modifikovanih biljaka, a promet hrane koja vodi preko njih je pod strogom kontrolom. U Evropskoj uniji samo pet država (Španija, Portugalija, Švedska, Slovačka i Rumunija) gaji GMO biljke (na 120.000 hektara), i to isključivo kukuruz. Članice Evropske unije donele su odluku o obaveznom obeležavanju hrane od genetski modifikovanih organizama. Tako je, na primer, u martu 2012. godine u Bugarskoj usvojen zakon kojim je zabranjeno gajenje genetski modifikovanih useva.

U Srbiji je na snazi Zakon koji zabranjuje stavljanje u promet, odnosno gajenje u komercijalne svrhe genetski modifikovanih organizama. Po ovom Zakonu se kao genetski modifikovanim organizmom ne smatra poljoprivredni proizvod koji sadrži do 0,9% primesa GMO. Gradska Uprava grada Beograda i Sekretarijat za zaštitu životne sredine došli su do spiska proizvođača hrane koji koriste genetski modifikovane organizme u proizvodnji, a čiji se proizvodi nalaze na srpskom tržištu. To su sledeći proizvodi:

01. Snickers, Mars, Twix, Milky Way, Bounty (čokoladice)
02. Campbell Supe (supe)
03. Uncle Ben's (grašak)
04. Lipton (čaj)
05. Cadbury (čokolada, kakao)
06. Ferrero (Nutela, Kinder jaje, Kinder bueno)
07. Nestle čokolada, Nestle Nesquik
08. Coca-Cola, Sprite, Fanta, Pepsi, 7-up
09. Knorr (sos, supe, kocke za supu)
10. Hellman's (začini, majonez, sokovi)
11. Heinz (začini, majonez, sokovi)
12. Kraft (omiljena čokolada Milka, čips, Jacobs kafa)
13. Heinz Foods (kečap, sokovi)
14. Mc'Donalds mreža restorana "brze" hrane i njihovi obroci
15. Hipp (dečija hrana)
16. Abbot Labs Similac (mleko u prahu za bebe)
17. Danone – jogurt, kefir, sir

ZAKLJUČAK

U izveštaju su prikazani relevantni podaci do kojih smo došli istraživanjem. Na osnovu monitoringa cena u maloprodajnim objektima u Nišu i u Sofiji došli smo do egzaktnih podataka o prosečnim cenama uporedivih proizvoda i usluga. Korišćenjem prosečnih cena proizvoda i usluga u evrima izvršili smo uporednu analizu vrednosti obuhvaćenih kategorija dobara u Nišu i u Sofiji. Posmatrali smo cene proizvoda i usluga koji se nalaze u redovnoj prodaji i koji nisu na posebnim akcijskim ponudama.

Istraživanjem smo potrošačima učinili dostupnim informacije o isplativosti kupovine proizvoda i usluga u susednoj zemlji.

Korišćenjem prikuljenih podataka sa terena i zvaničnih podataka o ostavrenoj prosečnoj zaradi u Srbiji i Bugarskoj pokušali smo da izmerimo kupovnu moći stanovništva. Kupovnu moć stanovništva smo merili odnosom vrednosti korpe i prosečne zarade u Srbiji i Bugarskoj.

Tako je u Srbiji u septembru bilo potrebno izdvojiti 2.5 prosečne mesečne zarade za pokriće vrednosti korpe dobara. Dok je u decembru bilo potrebno 2.22 prosečne zarade za pokriće vrednosti korpe. Ovde je potrebno istaći da je vrednost korpe u Srbiji u decembru bila manja za 93.25 evra u odnosu na vrednost korpe u septembru i da je iznosila 843.57 evro.

U Bugarskoj je u septembru bilo potrebno izdvojiti 2.06 prosečne mesečne zarade za pokriće vrednosti korpe dobara. Dok je u decembru bilo potrebno 1.83 prosečne zarade za pokriće vrednosti korpe. Potrebno je istaći da je vrednost korpe u Bugarskoj u decembru bila manja za 91.18 evra u odnosu na vrednost korpe u septembru i da je iznosila 751.38 evra.

Naime, na kretanje kupovne moći stanovništva presudno je uticala manja vrednost posmatrane korpe dobara, s obzirom da su prosečne zarade i u Srbiji i u Bugarskoj neznatno porasle. Ukupna vrednost korpe za nabavku željenih proizvoda i usluga u decembru u Srbiji bila je veća za oko 10.93% (92.19 evra) u odnosu na vrednost iste korpe u Bugarskoj.

Kada se ukupnoj vrednosti korpe za nabavku željenih dobara u Nišu (Srbiji) i Sofiji (Bugarskoj) dodaju troškovi prevoza, troškovi carina (% od vrednosti robe iznad 100 evra po osobi, carinska stopa u Srbiji iznosi 10%, a u Bugarskoj 5%) i oduzme povraćaj PDV-a u % na vrednost iz overenog obrasca, dobija se iznos ukupnih troškova (izdataka) za nabavku dobara koji su najčešći predmet uvoza i prekogranične razmene. Transportni troškovi za građane Srbije su iznosili 37,95 evra, što obuhvata 25 litara goriva i vinjetu. Za potrošače iz Bugarske troškovi puta na relaciji Sofija-Nis-Sofija za decembar iznosili su 39.93 evra.

U izveštaju su dati podaci o volatilnosti cene hrane u pojedinim zemljama i data je lista proizvoda na tržištu Srbije koja u sebi sadrži genetski modifikovane organizme. U prilogu izveštaja su prikazane cene po objektima u Srbiji i Bugarskoj sa konkretizacijom posmatranih proizvoda (usluga).

Trgovinske kompanije izlaze u susret potrošačima nudeći brojne povoljnosti prolikom kupovine u njihovim objektima. Korisne adrese za dodatno informisanje:

<http://www.metro.rs/public/home>

<http://www.metro.bg/public/home>

<http://www.maxi.rs/code/navigate.php?Id=1>

<http://www.piccadilly.bg/profile.php>

<http://www.dismarket.rs/pocetna.php?format=plus&sifoj=52000>

http://www.lidl.bg/cps/rde/xchg/lidl_bg

<http://www.BGraspisanie.com>

PRILOG

U prilogu su date tabele sa cenama i opisom proizvoda i usluga koji su posmatrani tokom terenskog istraživanja koje je sprovedeno u Nišu i u Sofiji 13. decembra 2013. godine.

CENE PROIZVODA I USLUGA U SRBIJI U DECEMBRU 2013. (U RSD)					
Proizvod / Usluga	Količina	METRO	MAXI	DIS	Prosečna cena u Srbiji
1. Suhomesnati proizvodi					
Čajna kobasica (Yuhor)	1 kg		899.99	1181.99	1040.99
Dimljeni svinjski vrat (Pik. Trilić)	1 kg	995.99	1229.00		1112.5
Pilece virsle (Carnex)	1 kg	588.73	656.54	668.24	637.84
Slanina (hamburger KiM. Pik)	1 kg	819.99	1199.00	839.99	952.99
Šunka (stišljena Carnex)	1 kg	730.86		751.40	741.13
2. Ulja i masti					
Margarin (Dobro jutro. zuti)	0.5 kg	158.39	156.99	138.99	151.46
Jestivo ulje suncokretovo (Dijamant)	1 litar	124.25	124.99	128.99	126.08
Maslinovo ulje extra virgin (cotoliva. elia. romoli)	1 litar	647.99	1099.99	703.99	817.32
Puter (Megle)	0.5 kg	670.30	735.00	572.50	659.27
3. Mlečni proizvodi					
Kravlji sir (President Somborska feta)	1 kg	604.76	388.99	455.54	483.10
Trapist (Imlek ili Biser)	1 kg	919.99	1049.00	999.99	989.66
Gauda kačkavalj (Imlek)	1 kg	899.99	1049.00	861.99	936.99
Mleko za espresso kafu (Campina) 10 komada	75 g	46.43	55.99	39.99	47.47
4. Ostali prehrambeni proizvodi					
Kore za pitu	1 kom	66.52	79.99	76.99	74.50
Kečap (Polimark. blagi)	0.5 l	91.89	89.99	91.99	91.29
Jaja B klasa (B kalse)	10 kom	113.29	164.99	100.99	126.42
Šećer (Sunoko)	1 kg	78.84	82.99	82.99	81.61
Pasulj (na merenju. Tetovac)	1 kg	337.49	274.99	291.99	301.49

Krompir	1 kg	59.40	44.99	34.99	46.46
Pirinač (C. zeleno pakovanje)	1 kg	129.58	169.98	146.99	148.85
Paradajz pire (Nectar Tomatelo)	1 kg	92.79	133.98	91.99	106.25
Viski (Ballantaines)	0.7 l	1199.99	1474.99	1284	1319.66
Keks (Plazma. obična)	1 kg	535.93	599.93	530	555.29
Čokolade (Milka. obična)	80 g	69.59	84.99	77.99	77.52
Čokoladni desert (Snickers)	1 kom	36.99	49.99	57.00	47.99
5. Neprehrambeni artikli					
Omekšivač (Lenor)	1 l	223.19	264.99	245	244.39
Prašak za veš (Ariel)	3 kg	596.36	599.99	723	639.78
Tablete za mašinu za pranje posuđa (Calgonit Finish) (pakovanje 28 + 14 gratis)	1 kg		969.99	1414	1192.00
Daska za peglanje (Vileda)	1 kom	3851.99			3851.99
Sušilica za veš (Vileda)	1 kom	1931.99			1931.99
Putne torbe (kofer mali) (53x37x20cm)	1 kom	2279.99			2279.99
Muške čarape (Pompea. Bohem)	1 kom	200			200.00
Pamučne gaće (Pompea)	1 kom	635.99			635.99
Potkošulje bez rukava (Muška body majica)	1 kom	311.99			579.99
Ženske majice kratkih rukava (pamuk i elastin)	1 kom	659.99			659.99
Gume za auto *(SP 175/65 R14 wintera)	4 kom	17759.96			18909.25
LCD televizor (Samsung 32 inch)	1 kom	37919.99			37919.99
CD (Verbatim. Sigma)	10 kom	239.99			239.99
DVD (Verbatim)	10 kom	359.99			359.99
Šerpa (24 cm) (Metalac 5l)	1 kom	1919.99			1919.99
Tiganj (za palacinke 25 cm) (Metalac. 26cm ili lorme 25cm)	1 kom	1319.99			1319.99
6. Usluge					
6.1. Zubarske usluge					

(Dumident-luks)					
Vađenje zuba	1500				
Plombiranje zuba	1500				
6.2. Usluge kozmetičara (kozmetički salon Your beauty)					
Solarijum (15 min.)	450				
Nadogradnja noktiju	1100				
Masaža lica i tela	1800				
6.3. Ručak u restoranima (šopska salata. 1 lozova rakija. 10 ćevapa. 1 lepinja) (Rajko)	830				
6.4. Smeštaj u hotelima sa 3 zvezdice (noćenje+doručak) (Panorama lux)	5.170				

Proizvodi	Količina	Maloprodajni objekti u Srbiji (cene u dinarima)			Maloprodajni objekti u Bugarskoj (cene u levovima)		
		METRO	MAXI	DIS	METRO	PICCADILLY	LIDL
1. Suhomesnati proizvodi							
Čajna kobasica	1 kg		899.99	1181.99	15.00	15.94	15.30
Dimljeni svinjski vrat	1 kg	995.99	1229.00		12.20	13.90	15.99
Pileće viršle	1 kg	588.73	656.54	668.24	5.25	11.225	4.20
Slanina	1 kg	819.99	1199.00	839.99	8.66	12.84	14.39
Šunka	1 kg	730.86		751.40	6.51	15.59	12.79
2. Ulja i masti							
Jestivo ulje suncokretovo	1 l	124.25	124.99	138.99	2.28	2.79	1.98
Maslinovo ulje extra virgin	1 l	647.99	1099.99	128.99	13.79	13.3	11.30
Margarin	0.5 kg	158.39	156.99	703.99	2.50	2.1	2.79
Puter	0.5 kg	670.30	735.00	572.50	6.00	6.2	6.78
3. Mlečni proizvodi							
Kravlji sir	1 kg	604.76	388.99	455.54	8.75	4.49	6.89
Trapist	1 kg	919.99	1049.00	999.99	16.01	8.99	16.00
Gauda kačkavalj	1 kg	899.99	1049.00	861.99	13.08	12.30	5.99
Mleko za espresso kafu	75 g	46.43	55.99	39.99	0.60	0.55	0.70
4. Ostali prehrambeni proizvodi							
Kore za pitu	1 kom	66.52	79.99	76.99	1.38	1.60	1.45
Kečap	0.5 l	91.89	89.99	91.99	1.45	2.14	2.59
Jaja B klasa (B kalse)	10 kom	113.29	164.99	100.99	2.80	3.45	2.70
Šećer	1 kg	78.84	82.99	82.99	1.66	1.65	1.69
Pasulj	1 kg	337.49	274.99	291.99	2.26	5.3	3.99
Krompir	1 kg	59.40	44.99	34.99	1.02	1.08	1.08
Pirinač	1 kg	129.58	169.98	146.99	1.99	1.99	1.99
Paradajz pire	1 kg	92.79	133.98	91.99	3.00	2.27	5.69
Viski (Ballantines)	0.7 l	1199.99	1474.99	1284	21.59	22.85	16.99
Keks	1 kg	535.93	599.93	530	10.35	11.27	9.16
Čokolade (Milka. obična)	80 g	69.59	84.99	77.99	1.188	1.69	1.69

Čokoladni desert (Snickers)	1 kom	36.99	49.99	57.00	0.70	0.79	0.79
5. Neprehrambeni artikli							
Omekšivač (Lenor)	1 l	223.19	264.99	245	3.71	4.49	8.3
Prašak za veš (Ariel)	3 kg	596.36	599.99	723	13.19	16.34	
Tablete za mašinu za pranje posuđa (Calgonit Finish)	1 kg		969.99	1414	14.99	28.4	
Daska za peglanje (Vileda)	1 kom	3851.99			41.99		
Sušilica za veš (Vileda)	1 kom	1931.99			12.99		
Putne torbe (kofer mali) (53x37x20cm)	1 kom	2279.99			25,99		
Muške čarape (Pompea)	1 kom	200			3.58		
Pamučne gaće (Pompea. Bihem)	1 kom	635.99			9.99		
Potkošulje bez rukava (Muška body majica)	1 kom	579.99			11.99		
Ženske majice kratkih rukava (pamuk i elastin)	1 kom	659.99			10.99		
Gume za auto (SP 175/65 R14 wintera)	4 kom	18909.25			331.16		
LCD televizor (Samsung 32 inch)	1 kom	37919.99			478.80		
CD (Verbatim)	10 kom	239.99			2.64		
DVD (Verbatim)	10 kom	359.99			11.40		
Šerpa (5l)	1 kom	1919.99			29.99		
Tiganj (26cm)	1 kom	1319.99	1169.00		30.99		

Ključni ekspert: Prof. dr Boban Stojanović